

Que este rato que callo,
 Nos hizo merced de no
 Rompernos estas cabazas?

in Župančič posloveni z enim verzom:

No, zdaj je res umolknil — čast bogu!

je v tem edinem verzu zajeta vsa objestna godrnjavost Rebolledova. Prevajalec se je tu dobro zavedal, da piše prevod odrskega dela. Če je prevelika dobesdnost napačna v vsakem prevodu, je pa usodna v prevodu odrskega dela. Zelo točni in dobesedni prevodi odrskih del so zvečine papirnati in radi tega medli in neuprizorljivi. To uprizorljivost je skušal Župančič povečati še z nekaterimi točnejšimi navedbami prizorišč in z bežnimi režijskimi opazkami, ki jih Calderon nima. Da bi bilo delo še živahnejše in da bi zaživel na našem, slovenskem odru, je zamenjal prevajalec nekatere dokaj blede izraze v izvorniku z močnimi, krepkimi in sočnimi slovenskimi besedami: el dinero — cvenk; este hombre — to strašilo; vanse — se odhulita; enajenar alguien de si mismo — koga zvrto glavit; de que son estos extremos? — Kaj štramate tod? estoy perdido de colera — v meni vse kipi, itd. Krajšal je nadalje nekatere predolge stotnikove monologe v drugem ter Izabelin začetni monolog v tretjem dejanju, kjer se Calderon prepusti svojemu liričnemu nagnenju. Iz Župančičevih verzov pa veje ista za Calderona tako značilna liričnost, a zgoščenejša, trpkejša in radi tega dostopnejša ter učinkovitejša. Mestoma razplete ta Izabelin monolog v 3. dejanju v mojstrsko izveden dvogovor med njo in očetom, ne da bi radi te spremembe, ki je odrski uprizoritvi v korist, utrpel izvornik najmanjšo škodo. Tako je Župančič to največjo Calderonovo mojstrovino res »priredil« za oder, pa ne z mehničnim črtanjem in slučajnim izpuščanjem, marveč edino s tem, da je dovršeno prevedel izvornik v zavesti, da je bil tudi ta napisan za oder.

Ob tako dovršenem prevodu, kakor je »Sodnik Zalamejski«, bi bilo brez pomena navajati par subtilnih, komaj opaznih malenkosti, ki so tu pa tam prevodu v napotje. Vsakemu, ki prevaja ali ima namero prevajati, pa bi priporočil »Sodnika Zalamejskega« kot dragoceno navodilo in priročnik na težavni, mukapoln in odgovorni poti prevajanja. Prevajalec Župančič pa bi obogatil našo borno esejistično literaturo z izvornim in dragocenim delom, če bi »Sodniku Zalamejskemu« hotel dodati še »Dnevnik mojega prevajanja Sodnika Zalamejskega«, kjer bi nam iz dneva v dan živo opisal vse križe in težave, boje in zdvajanja, iskanja, tipanja ter zvijače, ki jih je doživljal v borbi z izvornikom. Svetovna literatura takega dela še ne pozna; Gide ga je hotel napisati, ko je prevajal Hamleta, a je ostalo le pri obljubi. Bil bi dogodek ne le za prevajalce, marveč za vse, ki jih strastno zanima še tako bežen vpogled v tajno snovanje tvornega človeka.

St. L e b e n.

The bailiff Yemey and his rights. By I v a n C a n k a r. Translated by Sidonie Yeras and H. C. Sewell Grant. With an introduction by Janko Lavrin. John Rodker, 1930, London. XIV + 116 str.

Cankar si počasi, toda vztrajno utira pot v evropsko kulturno domačijo. Knjigoljubi vseh večjih narodov že imajo po katero izmed njegovih del na svojih knjižnih policah. Predlanskim je po zaslugi ge. S. Jerasove stopil pred francoskega čitatelja. Komaj so potihnile debate o tem pogumnem činu neumorne prevajateljice, ko moramo zaznamovati novo delo, ki ga pošilja v svet, namreč Hlapca Jerneja v jeziku Bernarda Shawa.

Predgovor temu prvemu prevodu Cankarjeve knjige v angleščino (a saj so ga že prevedli v Ameriki — pa kako...) je napisal profesor Janko Lavrin.

Ker je znan ne le kot izvrsten poznavalec Cankarja, ampak tudi svetovne književnosti sploh, ter razpolaga z odličnim okusom in literaricis, bo marsikoga utegnila zanimati njegova sodba o «slovenskem Tolstoju», kakor slove napis na poslikanem ovitku. Predgovor, pisan za angleškega čitatelja iz širših inteligentnih krogov, je jasen, trezen in vesten ter bo gotovo pripomogel, da naš Cankar najde med Angleži mnogo razumevanja in mnogo prijateljev.

Po kratkem uvodu, sestavljenem iz geografskih, narodopisnih in literarno-zgodovinskih drobcev, se pisatelj v elegantnem stilu loti razmotrivanja Cankarjeve osebnosti in njegovega dela. Tragični konflikt pisateljevega življenja je izviral iz neutolažnega nasprotja med njegovo osebno veličino in malenkostnimi razmerami, ki so vladale v slovenski domovini. Divni cvet njegove umetnosti se je spontano skušal dvigniti iz dušičnega ozračja zavisti, nezaupnosti in spletkarstva v čiste in svetle nadzemne sfere. To je praktično mogel doseči seveda edinole v bohemstvu.

Zapustil je domovino. Na Dunaju si je ugladil okus in dvignil slovensko prozo do neverjetne višine virtuoznosti, glasbenosti in tehnične prožnosti. Tedaj so v njem tudi vzbrstele dotlej še speče ustvarjalne sile. Napočila je nova epoha v slovenski književnosti.

V začetku Cankarjevega razvoja opazamo eklektiko in eksperiment. Vendar se je njegova umetniška osebnost čezdalje bolj bistrila. Končno je obvladal impresionistične strasti v sebi in se povzpел na višino suverene umetniške harmonije. Kljub temu, da je poskušal svojo moč v najrazličnejših literarnih vrstah, je vendar dosegel najlepše uspehe v krokiju, feljtonu in črtici. Zlasti med zadnjimi jih je nekaj, ki so pravi biseri slovenske proze.

Cankarjevo delo karakterizira zmes dveh, dozdevno si nasprotujočih elementov, lirskega impresionizma in neusmiljenega sarkazma. Ta dvoličnost njegovega temperamenta ga spravlja v sorodstvo s Heinejem. Mehki Cankar je imel v sebi porogljivega dvojnika, parodista in nepomirljivega borca. Temu notranjemu razpoloženju ustreza vedno se vračajoči tip Cankarjevega junaka, ki je nadarjen sanjač in podleže v borbi s svojim miljejem, ker je prefin, da bi zmagal z nedostojnim orožjem.

Odtod Cankarjeva simpatija za tragične brodolomce. V tem presega celo Čehova. Njegove ljubezni so deležni vsi tisti, ki so v življenju odveč: rahločutni, nepraktični sanjarji, Doni Quixoti, romantični vagabundi, ki se rogajo pravilom. Ta borba s filistrstvom ga je včasih zapeljala k preveliki strogosti napram političnim in socialnim prilikam v domovini, toda izhajala je iz ljubezni. Po vseh besnih napadih se je umetnik vrnil v domovino in prav tedaj je vzknila v njem nova vera v življenje. Mračni značaj se mu je izjasnil in pisatelj je tedaj doživel svoje največje triumfe.

Cankarjev slog je zmes lirske pasivnosti in ironičnega izzivanja. Kadar je v njem zmagovala lirika, se je nevarno začel bližati sentimentalnosti. Seveda je to bilo na kvar njegovi umetnosti. To velja zlasti za Hišo Marije Pomočnice, ki bi bila lahko postala mojstrovina evropske literature, ako bi bilo v njej malo več artistične in emocionalne discipline. Artistični takt in ekonomija pa sta se uveljavila v njegovih črticah, igratih in satirah. Slog mu je tu zgoščen in lakonski. Imel je fino uho za dinamične lepote jezika. Dosegel je monumentalno sintetično preprostost, ki je vedno skrivnost velike umetnosti. Ta smer Cankarjeve ustvarjalnosti se razodeva zlasti v njegovih poznejših delih. Sem spadajo: Hlapec Jernej, Podobe iz sanj in posmrtno Moje življenje. V Hlapcu Jerneju se je izkristaliziral Cankarjev slog do najpopolnejše čistote.

H koncu predgovora je navedena tradicionalna razlaga Hlapca Jerneja, češ, da ga moremo čitati kot realistično zgodbo ali pa kot simbol. Ako ga pojmujejo simbolično, tedaj more biti Jernej Don Quixote pravice ali pa podoba slovenskega naroda, ki je stoletja služil Avstriji, ta pa mu je odklanjala najelementarnejše kulturne in politične pravice. Vsiljuje se pa misel, da so take razlage preveč enostranske in nimajo prepričevalne vrednosti. To vidimo že iz tega, da so mnogoštevilne in si deloma nasprotujejo. Tako n. pr. Prijatelj pojmuje Hlapca Jerneja kot prepesnitev Marksovega manifesta, požar Sitarjeve hiše pa kot simbol svetovnega požara. Ako že razmere zahtevajo umski razbor tega Cankarjevega dela, mislim, da bi se lahko poskušalo tudi s psihoanalitično metodo. Nudila bi gotovo mnogo novih vidikov. Pisateljjevo delo je sicer enota, toda vedno kompleks. V umetnosti se sublimirajo nešteti pojavi. Gotovo pa so v Hlapcu prepesnjena ne le dejstva, ki jih je Cankar opazoval v objektivnem svetu, nego tudi njegove osebne zadeve. Tako je v Hlapcu Cankar prav gotovo odložil tudi svoje hrepenenje po pravici, poleg tega pa tudi bogastvo svojega sočutja do posameznikov, do svojega naroda in do vsega človeštva. Izraza pa je tu dobilo tudi njegovo osebno razočaranje nad krivično uredbo sveta. Seveda imajo take razlage, ki sicer morejo pošiljati svoje žarke v vse mogoče smeri, le imaginarno vrednost, ako jih ne moremo podpreti z verodostojnimi razlogi in dejstvi.

Kakor vsi vestni prevajalci, tako sta imela tudi ga. Jerasova in g. Sewell Grant mnogo težav. Že adekvatno podajanje miselne vsebine je pogosto zvezano z naporom in neuspehom. Kaj šele, kadar je treba izražati čustvene odtenke. To pa je zlasti treba upoštevati pri Cankarju, čigar dela so kakor povita v tenčico vedno se izpreminjajoče čustvenosti in se od te plati kaj rada upirajo analizi in prevodu. Vendar sta prevajalca v celoti zadovoljivo rešila svojo nalogo, zlasti ako pomislimo, da prevajanje iz slovenščine v angleščino nima tradicije.

Kar jima je zlasti šteti v zaslugo, je fini smisel za svojevrstno razgibanost Cankarjeve proze. Kolikor sta mogla, sta ohranila ritmične elemente, tako da človek pri čitanju prevoda zares doživlja nekaj godbe Cankarjevega jezika. Sintaktično Cankarjeva proza ne pozna nobene mode. Stavki so le po potrebi ali dolgi ali kratki, tako da so v njih miselni elementi izraženi v sorazmernih ritmičnih aglomeratih, ki kot magično valovanje udarjajo ob dušo in pri tem ustvarjajo, prav kakor priboj ob morju, vedno se menjajoča nastrojenja, polna slutenj o nečutnih lepotah. Prevajalca sta se dobro zavedala tega muzičnega čarù Cankarjeve proze in sta si vestno prizadevala ohraniti ga tudi v angleščini. Vsakdo pa, ki ima kaj smisla za take stvari, sam ve, da je zvesta hoja za izvirnikom velika umetnost, zvezana pogosto s skoro nepremostljivimi težkočami.

Ne glede na vse težave pa se prevod bere gladko in se pogosto dvigne do tistega resnega, zamišljenega recitativa, poveličanega od nadnaravnega sveta, ki je v toliki meri lasten temu Cankarjevemu delu, da ga po pravici približujemo svetopisemskim tekstom.

Kljub neštetim vrlinam prevoda pa se je našla marsikatera malenkostna netočnost ali opustitev. Da sta prevajalca sistematično zatirala <in> v začetku stavkov, s katerim je Cankar pri poznavalcih evangelija pogosto dosegal uprav sijajne efekte, je razumljivo. V Angliji, kjer puritanstvo bolj sedi ljudem v krvi kakor si moremo misliti, bi še tako spoštljivo posnemanje svetih knjig v posvetnem romanu izzvalo neugoden vtis. Vendar se mi zdi, da je neumestno izpuščanje daljših sintaktičnih skupin, kakor n. pr.: Kdo je ukazoval hlapcem

(VI. pogl.); kakor mu jo kratijo s pestjo (VII. pogl.); Glej, taka spletkar! (VIII. pogl.); Bistro pomnite, ustanovil sem dom in hišo; kot pijani dekli (XV. pogl.); samo še eno klaftro si mi odmeril (XVI. pogl.); Še je čakal Jernej, gledal je svetlo s strmečimi očmi (XVII. pogl.).

Mnogo je tudi primerov, kjer bi človek sklepal na nerazumevanje teksta. Tako imamo: plahi — in terror; vrtu čast in gospodar — the glory of the garden and the master's pride; osupel — out of breath; rdeč — lurid in še celo vrsto bolj ali manj nerazumljivih pomot. Tudi preveč abstraktni ali pa preciozni izrazi niso prevodu v prid. Tako je v V. pogl. stavek: «je rekel župan» preveden z «And having thus delivered himself»; v XIII. pogl. pa «hudo in žalostno» z «still as marble». «Tam so se pogovarjale blodne duše» je prevedeno z «like a whispering of wandering souls», pa je besedica «like» odveč, kajti Jernej *v e r u j e* v blodne duše.

Da pa naštevanje takih drobnih napak ne bi kratilo splošne zasluge prevajalcev, naj bo tega dovolj. Končno bi bilo še pripomniti, da je knjiga naslovljena *The bailiff Yerney*, dočim se v tekstu dosledno upotrebljava angleška oblika *Bartholomew*. Mislim, da bi bil *Yerney* tudi na mestu.

V knjižnem in tiskarskem pogledu je *The bailiff Yerney* prvovrsten specimen tiste angleške skrbnosti, ki ne išče po sili novih sredstev, temveč si prizadeva, da ohrani ali izpopolni to, kar je izkušnja sporočila dobrega, lepega in zato vrednega trajnosti. Resne črke klasičnega ureza se v vsej črnini ostro rišejo na gosti, neprosojni halfi. Med vrsticami je dovolj zraka, po katerem lahko svobodno krožijo čitateljeve misli in primisli. J. P r e z e l j.

Niko Bartulović: Na prelomu. Roman. Beograd 1929. Srpska književna zadruga (X+264+8 str., ciril.).

Bartulović nam je s svojim romanom dal umetniško študijo o «veličini in bedi zmage» (Clemenceau). Zmagovalec, ki se čuti poraženega in potlačenega, je radikalno-nacionalistično pokolenje, ki je v zadnjih letih pred svetovno vojno zaslutilo v soparnem ozračju neiskrenega in do zob oboroženega evropskega miru bližino usodnih odločitev in se je brezkompromisno, z uporniško gesto mladosti, zaverovalo v Jugoslavijo. To pokolenje Endlicherjev in Principov je sicer bilo vrženo v vihar svetovne vojne, razbičano, poteptano, pomandrano kakor trava, preko katere gre orkan — toda naj je bila usoda posameznikov še tako kruta, pokolenje je zmagalo. Redkokateremu rodu je bila dana sreča, da bi zgodovinske sile same prevzele in izvršile tak lokalni program, kakor ga je imela jugoslovanska revolucionarna mladina. In vendar: Z zlomljenimi kopji (2. del Bartulovičevega romana ima naslov «Polomljena koplja») stoje bojevniki pred svojo zmago in se vprašujejo: kje so naši upi, kje smo mi in ali je to tisto, kar smo hoteli? Bartulovićev roman je sicer zajet v ozki okvir majhnega dalmatinskega mesteca in avtobiografsko podslukan, toda njegova vrednost je dokumentarična: v njem je prva večja izpoved generacije, ki je imela zgodovinsko vlogo.

V osrednjem liku svojega romana, Ivi Tadiću, je pisec skušal orisati psihologijo nacionalističnega omladinca, njegove nade in prevare. Ministrski uradnik Ivo Tadić pride po burnih dogodkih, ki so mu vzviharili življenje v zadnjih dvanajstih letih, na dopust v svoje rojstno mestece — v Stari grad. V srečanjih s sorodniki, z nekdanjimi prijatelji in «karbonarji», z dekleti, ki jih je ljubil, s pristaši in nasprotniki; se zgoščajo pred njim spomini na mladost, na prve dijaške ljubezni, na čitalniške plese, na dijaško revolucionarno delo, na ves nekdanji zanos in vse tisto, kar vre in kipi v človeku samo za mladih let. Doživlja svojo preteklost in se zaveda, da so bila leta vélikega